

Notitie toekomstbestendig bibliotheekwerk Heusden

Mei 2023

Inhoudsopgave

Inleiding	3
1. Aanleiding	4
2. Context	
2.1 Landelijke ontwikkelingen en beleid	6
2.2 Provinciale ontwikkelingen en beleid	7
2.3 Lokale ontwikkelingen en beleid	11
3. Waarom een fijnmazig netwerk?	14
4. Doelgroepen in beeld	16
5. Bibliotheekwerk en -vormen	17
6. Uitgangspunten en conclusies	20
7. Uitwerking/werkwijze/planning	22

Inleiding

De bibliotheek is er voor iedereen en alle inwoners van de gemeente Heusden moeten gebruik kunnen maken van de diensten van de Bibliotheek, het Bibliotheekwerk.

Bibliotheekwerk staat voor het bieden van toegang tot informatie, kennis, kunst en cultuur aan alle inwoners van de gemeente Heusden, ongeacht hun achtergrond of sociale status.

Bibliotheekwerk is een belangrijk onderdeel van de maatschappij omdat het mensen in staat stelt om zichzelf te ontwikkelen en te “groeien”. Bibliotheken bieden toegang tot een breed scala aan bronnen, waaronder boeken, tijdschriften, kranten, films, muziek en nog veel meer. Bibliotheekmedewerkers helpen klanten bij het vinden van de informatie die ze nodig hebben en bieden ondersteuning bij het gebruik van technologie. De Bibliotheek organiseert ook evenementen, workshops en lezingen om mensen te helpen nieuwe dingen te leren en hun interesses te ontwikkelen.

Deze notitie is geschreven om aan te geven hoe gemeente en bibliotheek het bibliotheekwerk in Heusden de komende jaren vorm willen geven. Een gezamenlijk beeld over de toekomst van de bibliotheek. Om een compleet beeld te krijgen is eerst kort de aanleiding om tot deze notitie te komen geschetst. Daarbij hoort de context die wordt meegegeven vanuit landelijk, provinciaal en lokaal beleid en ontwikkelingen.

Met deze notitie leggen wij een duidelijk kader voor waarbinnen in de komende jaren een nieuw levend beleidsplan wordt gemaakt. Het huidige beleidsplan loopt nog tot en met 2024 en moet dus het komend jaar worden herzien. Daarmee wordt dan ook de basis gelegd waarop subsidieafspraken met daaraan gekoppeld (nieuwe) prestatieafspraken worden vastgesteld.

1. Aanleiding

Een stukje geschiedenis

Begin 2018 heeft de gemeenteraad de wens uitgesproken om een kaderstellende discussie te voeren over de toekomst van de Bibliotheek in Heusden. Hiervoor hebben in 2018 en begin 2019 diverse bijeenkomsten plaatsgevonden.

Op 2 juli 2019 heeft de raad besloten de 'Kadernotitie toekomstig bibliotheekwerk gemeente Heusden' vast te stellen.

Deze notitie bevat drie kaders:

1. de bibliotheek vervult een maatschappelijke functie;
2. voor alle inwoners van de gemeente Heusden is een bibliotheekfunctie op maat beschikbaar;
3. maximale kwaliteit en rendement van het jaarlijkse subsidiebedrag in vergelijking tot andere bibliotheken in de regio of in het land.

De bibliotheek kreeg de opdracht om binnen een jaar te komen met een uitwerking van de drie kaders.

In september 2020 is het 'Beleidsplan 2021-2024 Bibliotheek Heusden' aangeboden aan de gemeente. Het beleidsplan is op 15 december 2020 besproken in de gemeenteraad.

De conclusie van de gemeenteraad was op dat moment:

- a) kennis te nemen van het beleidsplan 2021-2024 van de Bibliotheek Heusden;
- b) te constateren dat dit beleidsplan onvoldoende aansluit bij de wensen en verwachtingen van de raad;
- c) de besturen van de Bibliotheek en De Voorste Venne te verzoeken om voor 1 april 2021 met een rapportage te komen over de huisvesting van de bibliotheek in De Voorste Venne;
- d) het bestuur van de Bibliotheek Heusden te verzoeken om voor 1 juli 2021 met een goed onderbouwde rapportage te komen over een fijnmazig netwerk.

In de raadsinformatiebrief van 16 november 2021 is de gemeenteraad op de hoogte gebracht over met name de stand van zaken over het fijnmazig netwerk. Hierover is eveneens advies gevraagd aan de Koninklijke Bibliotheek. De KB heeft aangegeven hierover geen specifiek advies uit te kunnen brengen, omdat dit sterk afhankelijk is van de lokale situatie en welke behoeften er bestaan in de verschillende kernen. Wel heeft de KB aangegeven dat een zelfstandige bibliotheek organisatie voor een werkgebied van bijna 50.000 inwoners haalbaar is, maar dicht bij de ondergrens zit.

Al met al heeft het traject lang geduurd. Gemeente en Bibliotheek zijn steeds met elkaar in gesprek gebleven en hebben samen gezocht naar een gedeelde stip op de horizon. Dat heeft tijd gekost. De coronapandemie, die nog maar kort achter ons ligt, heeft ook effect gehad. Bibliotheek en partners hadden binnen die periode andere prioriteiten en focus. In de afgelopen periode zijn activiteiten weer opgepakt en zijn contacten weer aangehaald.

Waar staan we nu?

Gemeente en Bibliotheek Heusden hebben deze notitie op basis van co-creatie gezamenlijk opgesteld. Beide partijen hebben hierbij hetzelfde doel voor ogen: zoveel mogelijk mensen laagdrempelig toegang geven tot de functies van de bibliotheek.

Het is een continu streven om een zo goed en efficiënt mogelijk netwerk van bibliotheekvoorzieningen te realiseren, om de gestelde kaders te bereiken. Om dit bereiken streven we naar een 'fijnmazig netwerk' aan Bibliotheekwerk. Een fijnmazigheid die zich niet alleen in fysieke zin manifesteert, maar ook betekent dat de bibliotheek het netwerk buiten de bestaande bibliotheeklocaties opzoekt. Hierbij staat maatwerk voorop en wordt rekening gehouden met het beschikbare subsidiebudget.

De Bibliotheek Heusden ontvangt jaarlijks subsidie van de gemeente. Nu gebeurt dit nog op basis van de 'prestatieovereenkomst bibliotheek 2010-2013'. Bij de eerstvolgende subsidieverlening in vervolg op een op te stellen beleidsplan 2025 e.v. wordt deze geactualiseerd. In 2024 zal gestart worden met het maken van dit beleidsplan. De Bibliotheek verantwoordt haar prestaties jaarlijks in een jaarverslag en jaarrekening.

2. Context

Een notitie over de toekomst van het bibliotheekwerk in Heusden staat niet op zich. Daarom worden hier kort de landelijke, provinciale en lokale ontwikkelingen toegelicht.

2.1 Landelijke ontwikkelingen en beleid

Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob)

De bibliotheekwet, Wsob, is op 1 januari 2015 van kracht geworden. De Wsob geeft het kader aan waarbinnen het bibliotheekwerk moet worden gedaan.

De wet stelt (opnieuw) vast wat het doel is van de openbare bibliotheek, namelijk het geven van publieke toegang tot informatie en cultuur. Het noemen van het publieke karakter lijkt overbodig, maar het geeft aan dat er een duidelijk onderscheid bestaat tussen de openbare bibliotheken en niet-publieke partijen. Dit publieke karakter krijgt vorm in de waarden die de openbare bibliotheek heeft en die dus ook in de wet zijn opgenomen: betrouwbaarheid, onafhankelijkheid, authenticiteit, pluriformiteit en toegankelijkheid.

In de wet wordt geformuleerd welke vijf functies een openbare bibliotheekorganisatie heeft:

1. kennis en informatie ter beschikking stellen;
2. ontwikkeling en educatie bieden;
3. lezen bevorderen en het laten kennismaken met literatuur;
4. ontmoeting en debat organiseren;
5. kennis laten maken met kunst en cultuur.

De eerste functie is eigenlijk de klassieke uitleenfunctie, terwijl de andere functies gaan over het gebruiken van de collectie en de in de bibliotheek aanwezige expertise voor maatschappelijke doelen zoals leesbevordering, de aanpak van laaggeletterdheid en het informeren van met name de inwoners van onze gemeente.

Bibliotheekconvenant 2020-2023

Sinds 30 september 2020 is het [bibliotheekconvenant 2020-2023](#) van kracht. Met dit convenant leggen het bibliotheekstelsel en de drie overheidslagen vast dat zij zich gezamenlijk gaan focussen op leesbevordering, digitale inclusie en een leven lang leren.

In het convenant ligt de focus op drie maatschappelijke opgaven, waarbij er een grote rol is weggelegd voor de bibliotheken.

1. **Leesbevordering.** Er zijn grote zorgen rondom laaggeletterdheid en de afname van leesvaardigheid en leesplezier bij de jeugd. Daarom wil de minister (OCW) starten met een Leesoffensief. Er komt extra aandacht voor jongens, vmbo'ers en jongeren met een meertalige achtergrond, omdat zij vaak de meeste moeite hebben met lezen.
2. **Participatie van inwoners in de informatiesamenleving.** Digitalisering en technologie hebben een steeds grotere impact op vrijwel alle domeinen van ons leven.

Een inwoner die niet in staat is om digitale middelen te gebruiken, kan niet of minder goed meedoen in de samenleving. Eind 2023 heeft iedere bibliotheek een Informatiepunt Digitale Overheid. Ook wordt het cursusaanbod uitgebreid.

3. **Behoefte van inwoners om zich een leven lang te blijven ontwikkelen.** Bibliotheken dragen als partner in lokale en regionale leernetwerken bij aan de persoonlijke ontwikkeling van inwoners, die is gericht op basisvaardigheden en arbeidsparticipatie. Daartoe wordt het landelijk dekkende programma Bibliotheek en basisvaardigheden voortgezet en uitgebouwd. Daarnaast wordt er een interactief leer- en ontwikkelplatform opgezet voor de gebruikers van bibliotheken. Een breed online cursusaanbod is via [Soofos](#) en [GoodHabitz](#) inmiddels beschikbaar via de website van de bibliotheken.

Om deze rol goed te kunnen vervullen, is er een robuust en goed functionerend bibliotheekstelsel nodig. In het convenant staat daarom ook beschreven wat er nodig is om de toekomst van bibliotheekvoorzieningen te garanderen.

- Bibliotheken moeten goed bereikbaar en toegankelijk blijven.
- Bibliotheken moeten kunnen beschikken over voldoende en goed gekwalificeerd personeel (inclusief vrijwilligers).
- Een collectief landelijk bibliotheeksysteem is wenselijk.
- Samenwerking, certificering, monitoring en innovatie zijn belangrijke randvoorwaarden.

Netwerkagenda

De landelijke partners, provinciale instellingen en lokale bibliotheken hebben op basis van dit convenant de netwerkagenda 2021-2022 geformuleerd. Via [deze link](#) is de update van deze agenda te vinden.

Overal een bibliotheek

Het nieuws dat er structureel meer geld naar bibliotheken gaat, werd met Prinsjesdag 2022 al bekend gemaakt. De bibliothekenbrief van staatssecretaris Gunay Uslu (Cultuur en Media) is de officiële bevestiging hiervan. In de brief staat ook duidelijk waar bibliotheken het geld voor moeten gebruiken.

- In gemeenten waar nog geen bibliotheek is, moet er een komen. Deze moet op de toekomst gericht zijn.
- Gemeenten krijgen een zorgplicht. Zij moeten ervoor zorgen dat bewoners ook in de toekomst gebruik kunnen maken van de bibliotheek.
- Landelijk is de ambitie van 4 miljoen leden te groeien naar 8 miljoen verbonden gebruikers.¹
- De online Bibliotheek moet worden uitgebreid. De Koninklijke Bibliotheek (KB) is verantwoordelijk voor de online Bibliotheek.
- Het ministerie heeft hier in het komende jaar 29,7 miljoen euro voor over. Dit loopt op tot jaarlijks 58,7 miljoen euro vanaf 2025.

In een brief aan alle gemeenten van 1 mei jl. heeft de staatssecretaris inmiddels bevestigd dat gemeenten in 2023 en 2024 in aanmerking kunnen komen voor een specifieke uitkering (Spuk) om het lokale bibliotheeknetwerk gericht te versterken.

Informatiepunt Digitale Overheid (IDO)

Het eerdergenoemde IDO is een initiatief van acht landelijke overheidsinstellingen geweest om inwoners beter te informeren over digitale diensten. De bibliotheken hebben dit landelijk opgepakt om een laagdrempelige toegang te kunnen geven. Inmiddels zijn deze informatiepunten wettelijk verankerd in de Wet Modernisering Elektronisch Bestuurlijk Verkeer. En vanaf 2023 zijn gemeenten verantwoordelijk voor de instandhouding (en het breder uitzetten) van de informatiepunten bij Bibliotheken.

<https://www.informatiepuntdigitaleoverheid.nl/>

2.2 Provinciale ontwikkelingen en beleid

De Provinciale Ondersteuningsinstelling (POI) voor Bibliotheken in Brabant en Limburg is Cubiss. De Bibliotheken in Brabant werken samen in het Brabants Netwerk Bibliotheken (BNB). Gezamenlijk is een actieagenda opgesteld om als netwerk samen te werken aan de opgaven voor Bibliotheken. Hiervoor zijn in 2022 diverse stuur- en werkgroepen in Brabant aan de slag gegaan met thema's uit deze agenda. Ook wordt in Brabant samengewerkt aan de landelijke groei-doelstelling van 4 miljoen leden naar 8 miljoen verbonden gebruikers. Dat gebeurt binnen het project Samen groeien.

Enkele voorbeelden van thema's waarop wordt samengewerkt, schetsen we hieronder.

¹ Inwoners die gebruik maken van faciliteiten of activiteiten van de bibliotheek, met of zonder lidmaatschap

Leesoffensief Brabant

Het leesoffensief Brabant is gericht op het nog beter toerusten van onderwijs, kinderopvang en bibliotheken op leesbevordering en dat lezen onderdeel wordt van meer dan alleen het schoolvak Nederlands.

Lezen verbetert de schoolprestaties en vergroot de kansen op de arbeidsmarkt. Kortom: een goede leesvaardigheid is van essentieel belang. Dit wil het Leesoffensief Brabant o.a. bereiken door landelijke lijnen als BoekStart en 'de Bibliotheek op school' nog verder uit te rollen. De Bibliotheek Heusden is aangesloten bij het Leesoffensief Brabant.

<https://www.leesoffensiefbrabant.nl/>

Leven Lang Ontwikkelen (LLO)

Hoe kunnen mensen gestimuleerd worden om een leven lang te blijven leren? Vanuit de Bibliotheken en POI's in heel Nederland is een project opgestart om te kijken hoe de Programmalijn LLO duurzaam vormgegeven kan worden. Hierbij ligt de focus op volwassenen die zich willen (blijven) ontwikkelen en die al over basisvaardigheden beschikken. Op dit moment wordt gewerkt aan het uitrollen van een campagne waarbij de bibliotheek wordt geprofileerd als plek om te leren, "de Bibliotheek maakt je rijker!". Daarnaast wordt er geëxperimenteerd met gezamenlijke programmering van verschillende bibliotheekorganisaties en wordt er een platform ontwikkeld waarop makkelijk programma's die vallen onder LLO gedeeld kunnen worden. Dit zodat elke Bibliotheek kan aanbieden wat lokaal past. De Bibliotheek Heusden is vertegenwoordigd in de stuur- en werkgroep.

Basisvaardigheden

In 2022 waren er de werkgroepen Informatiepunten Digitale Overheid en DigiTaalhuis. Het doel van de werkgroep IDO was het verder ontwikkelen van de informatiepunten digitale overheid. Er is vooral ingezet op het uitwisselen van kennis tussen de bibliotheken en het verdiepen van onderwerpen. Ook is er, aansluitend op de landelijke campagne voor het IDO, een campagne in Brabant uitgerold. Bij het DigiTaalhuis lag de focus op het vertellen van het verhaal, om zo meer mensen die laaggeletterd zijn te bereiken en te kunnen helpen. Vanaf 2023 zijn beide thema's ondergebracht onder de koepel Basisvaardigheden.

Samen Groeien

Cubiss heeft als Provinciale Ondersteuningsinstelling de wettelijke taak om te innoveren. Daarom wil zij Bibliotheken in Brabant ondersteunen bij de landelijke opgave om te groeien naar 8 miljoen verbonden gebruikers en op te schuiven van uitleenbieb naar educatief maatschappelijke organisatie. Hiervoor is eind 2022 het project Samen Groeien gestart. Voor het project Samen groeien heeft Cubiss de volgende doelstellingen bepaald:

- samen bouwen aan expertise, kennis en kunde op het gebied van gezamenlijke klantbenadering;
- nieuwe waardeproposities ontwikkelen en deelbaar maken;
- executiekracht en begeleiding vanuit Cubiss bij het implementeren van trajecten en projecten rondom gezamenlijke klantbenadering;
- samenwerking stimuleren tussen bibliotheken en het leggen van verbindingen met landelijke ontwikkelingen rondom gezamenlijke klantbenadering door o.a.

kennisdeling.

Elke Brabantse Bibliotheek bewandelt dezelfde route in dit project, maar wel zelfstandig. Dit omdat elk gebied anders is. Stap 1 is meer inzicht krijgen in de verschillende te onderscheiden doelgroepen in het werkgebied. Dit gebeurt op basis van Whize. Een gezamenlijke databron die alle ruim 8 miljoen huishoudens in Nederland identificeert en classificeert (segmenteert). Deze databron geeft inzicht in alle Nederlandse huishoudens (en dus de huishoudens per werkgebied) voor beter begrip en bereik van klanten. Door allemaal dezelfde segmentatie te gebruiken, worden uitkomsten deelbaar. In het hoofdstuk doelgroepen wordt nog nader ingegaan op de segmenten. Begeleid door Cubiss gaan alle Bibliotheken kiezen welke doelgroepen in hun werkgebied interessant zijn om de groei-doelstelling te verwezenlijken. Op dit moment is Bibliotheek Heusden aan de slag met stap 1.

2.3 Lokale ontwikkelingen en beleid

In de aanleiding in hoofdstuk 1 is het tot stand komen van deze notitie geschetst. Hierbij is al verwezen naar de 'Kadernotitie toekomstig bibliotheekwerk gemeente Heusden' uit 2019 en het 'Beleidsplan Bibliotheek Heusden 2021-2024'. Daarnaast is onlangs het nieuwe cultuurbeleid 'Kracht voor cultuur' vastgesteld. In het verlengde van het gemeentelijk cultuurbeleid en binnen de kaders van de geschetste ambities op het gebied van het bibliotheekwerk, ligt daarbij de nadruk op de verdere ontwikkeling van het fijnmazig netwerk van de bibliotheek. In hoofdstuk 3 wordt nader op de invulling van deze fijnmazigheid ingegaan.

Kracht voor cultuur

De Heusdense missie voor cultuur sluit één op één aan op uitgangspunten voor het Bibliotheekwerk.

Om aan te sluiten bij de pijlers van het cultuurhuis, zoals benoemd in het cultuurbeleid, is hieronder aangegeven welke bijdrage de Bibliotheek Heusden al levert aan deze pijlers.

1. Huisvesting

Op dit moment heeft de Bibliotheek Heusden 3 volwaardige vestigingen. Deze bieden de mogelijkheid om invulling te geven aan de wettelijke taken van de Bibliotheek. Dit door het aanbieden van de collectie, het organiseren van spreekuren, activiteiten en lezingen. Daarnaast is het een plek om anderen te ontmoeten, te leren en te werken. Een warme kamer voor wie het nodig heeft. Door de beschikbare ruimte in de vestigingen is de Bibliotheek een flexibele partner voor partijen in de gemeente Heusden.

- a. De vestiging Drunen gaat nog dit jaar verhuizen naar De Voorste Venne. Door de samenwerking met de huisgenoten en een flexibele inrichting kan naar verwachting op een kleiner oppervlak meer gerealiseerd worden.
- b. De vestiging Vlijmen biedt sinds kort ook onderdak aan Heemkundekring Onsenoort. Dit zorgt nu al voor een nauwere samenwerking tussen beide organisaties. In de komende jaren kunnen wellicht meer organisaties gebruik maken van dit pand om ook hier een multifunctionele invulling aan te geven.
- c. De vestiging Oudheusden is kleiner dan die in Vlijmen en Drunen. Deze vestiging beschikt over een kleinere collectie en heeft beperkte openingstijden. Juist vanwege de opbouw van de wijk vervult het wel een belangrijke functie. Op dit moment wordt de nieuwbouw voor de scholen De Dromenvanger en de Leilinde gerealiseerd. Aansluitend hierop is het de bedoeling dat een multifunctionele accommodatie wordt gebouwd voor onder andere de sociale partners. Het verhuizen van de Bibliotheek naar deze accommodatie lijkt vooralsnog een logische keuze.
- d. Er wordt kans gezien om de komende jaren meer gebruik te maken van externe accommodaties voor het bieden van Bibliotheekwerk. Zo zijn er nu al IDO spreekuren in de wijkwinkels in Oudheusden en op de Vliedberg. Verder worden er incidenteel lezingen/activiteiten buiten de deur georganiseerd.

2. Samenwerking tussen culturele partijen en daarbuiten

Voor de Bibliotheek Heusden is samenwerking al een hele tijd een sleutelwoord.

De Bibliotheek Heusden is een actieve partner voor organisaties binnen de cultuursector, in het sociaal domein, organisaties die actief zijn binnen sport en bewegen, het onderwijs en voor het bedrijfsleven. Er wordt samengewerkt op basis van actualiteiten en behoeftes. De ene samenwerking is incidenteel, anderen zijn op projectbasis (kort of lang) of structureel. Om toch een beeld te geven enkele voorbeelden.

- Samenwerking binnen het Taalhuis Heusden.
- Beleef de Bieb met elke maand een andere (culturele/lokale) partner.
- Next Level (game project met Stichting De Schroef).
- Gezamenlijk activiteiten voor en met de Seniorenschool.
- Schrijfcursus met Het Pieck.
- Digi-café en cursusaanbod in samenwerking met SeniorWeb.
- Deelname aan de coalitie Kom erbij.
- Scoor een Boek (leesbevordering in samenwerking met Stichting Samen RKC, Primair Onderwijs (PO) en Bibliotheek Midden-Brabant).
- Combinatie IDO en Geldzakenspreekuur Bijeen.
- Alle scholen in het PO en Voortgezet Onderwijs (VO) in de gemeente Heusden maken gebruik van de diensten van de Bibliotheek.
- Lezingen en exposities in samenwerking met de Heemkundekring Onsenoort.

De Bibliotheek Heusden is een netwerkorganisatie, landelijk vaak 'community library' genoemd. Ofwel: een Bibliotheek met en van de samenleving. Ook de komende jaren staat samenwerken centraal. We blijven actief op zoek gaan naar mogelijkheden om inwoners van de gemeente met kennis te verrijken en ons netwerk te intensiveren.

Speciale aandacht is er het komende jaar voor de samenwerking binnen De Voorste Venne. We pakken hierbij een verbindende en aanjagende rol.

3. Spreiding en diversiteit van het aanbod

Deze pijler sluit aan bij de gesprekken over een fijnmazig netwerk. De bibliotheek heeft de wettelijke taak om inwoners kennis te laten maken met kunst en cultuur. Nu gebeurt dit nog veel vanuit de vestigingen. De afgelopen jaren is dit op ad hoc basis gedaan, bijvoorbeeld het Groot Heusdens Dictee bij en samen met Honsoirde, het leveren van een bijdrage vanuit de Bibliotheek aan het festival OpTrede in Hedikhuizen en lezingen op diverse locaties. Dit is één van de bibliotheekvormen die ook op andere locaties buiten de Bibliotheek kunnen worden aangeboden. De uitwerking hiervan komt terug later in dit document.

4. Inzetten op borging en behoud van de overige elementen van kunst en cultuur

Het laagdrempelig kennis laten maken met kunst en cultuur is één van de wettelijke taken van de Bibliotheek. De Bibliotheek Heusden is dan ook een actieve partner binnen het jaarthema van de gemeente Heusden. Daarnaast kan de Bibliotheek ingezet worden als podium en eerste kennismaker, verwijzer naar andere kunst- en cultuurprojecten.

Hierbij kan gedacht worden aan het inzetten van kunst om een sociaal thema aandacht te geven door middel van een expositie, een pop-up locatie inrichten in een wijk, deelname aan festivals en het geven van lezingen op locatie, bijvoorbeeld naast een kunstwerk of cultuurhistorisch landschap, zodat mensen hun omgeving beter leren begrijpen.

5. Stimuleren van cultuureducatie

De Bibliotheek Heusden is lid van de stuurgroep cultuureducatie en actief partner van het Trefpunt Cultuureducatie. Ook tijdens Pieckdagen, waarbij scholen (PO), op 1 dag kennis maken met de veelzijdigheid van cultuur is de Bibliotheek Heusden een vaste partner.

6. Financiële ondersteuning van culturele partijen/betaalbaarheid van cultuur(deelname)

Door het laagdrempelig karakter van de bibliotheek sluit het goed aan bij het toegankelijk maken van cultuurdeelname voor alle inwoners. Kwaliteit van het aanbod is leidend. Een zo groot mogelijke impact wordt bereikt door samen te werken en efficiënt met middelen om te gaan.

Raakvlakken overige beleidsvelden

Met maatschappelijke opgaven raakt het bibliotheekwerk naast cultuur ook nog andere beleidsvelden.

De Bibliotheek is een actieve partner in het sociaal domein en het onderwijs. Om mee te kunnen doen in de samenleving moeten mensen vaardig zijn. De Bibliotheek heeft een belangrijke rol als het gaat om leesbevordering, mediawijsheid en (digi)taalvaardigheid. Voor de jeugd gebeurt dit veelal via het faciliteren van de scholen bij hun lesprogramma's. Bij volwassenen door de activiteiten binnen het Taalhuis en door het aanbieden van spreekuren en cursussen gericht op basisvaardigheden. In een tijd waarin ontwikkelingen elkaar snel opvolgen is het niet alleen belangrijk om vaardig te zijn, maar ook om vaardig te blijven. Door het blijvend ontwikkelen van vaardigheden en kennis te stimuleren bieden we inwoners de mogelijkheid om volwaardig deel te nemen aan het maatschappelijk leven. Programmalijnen als KennisMakers, Leven Lang Ontwikkelen en het aanbieden van diverse lezingen raken een breed scala aan thema's.

Voor het bereiken van jongeren is er op dit moment een actieve samenwerking met stichting De Schroef, jongerenwerk Bijeen, Prisma en Amare binnen het project Next Level. Door het aanbieden van game-events en activiteiten worden jongeren gestimuleerd om zich te bewegen en zich te ontwikkelen. De Bibliotheek richt zich hierbij vooral op het ontwikkelen van 21-eeuwse vaardigheden en het begrip tussen jongeren en ouders over gamen.

3. Wat is een fijnmazig netwerk?

In de afgelopen jaren is gewerkt aan een rapportage over een fijnmazig netwerk, zonder heel concreet te definiëren wat hiermee bedoeld wordt. Zoals in de inleiding geschetst is de basisopgave: de bibliotheek is er voor iedereen en alle inwoners van de gemeente Heusden moeten gebruik kunnen maken van de diensten van de Bibliotheek, het Bibliotheekwerk. Dit vertaalt zich zowel in het bestaan en/of ontwikkelen van fysieke uitvalsbases in de verschillende kernen, als het doorontwikkelen van de bibliotheek als netwerkorganisatie.

Cijfers Bibliotheek Heusden 2022

- In 2022 was 17% van de inwoners van de gemeente Heusden lid van de Bibliotheek. Maar het bereik is vele malen groter. Vaak lenen meerdere gezinsleden op één pas, maar ook bezoekers van activiteiten, cursussen en spreekuren zijn niet altijd lid van de Bibliotheek. Het percentage leden zegt daarmee niet alles. Vandaar ook de landelijke inzet op verbonden gebruikers in plaats van op leden.
- Na een jarenlange gestage lijn van minder leden en bezoekers conform de landelijke trend, zijn in 2022 de ledenaantallen weer gestegen. Zie de tabel hieronder voor een nadere specificatie.
- Een goede vergelijking op activiteiten is eigenlijk niet te maken, omdat door Corona in 2020, 2021 en begin 2022 weinig is georganiseerd.
- Het percentage volwassen leden in alle kernen is ongeveer gelijk, het maakt geen verschil of een bibliotheek in de buurt gesitueerd is.
- Voor de jeugdleden maakt het meer verschil of de bibliotheek in de buurt gesitueerd is. Dit is met name zichtbaar in Drunen en Oudheusden.
- De Bibliotheek Heusden heeft een breed netwerk. Ze werkt samen met scholen, bedrijfsleven, inwoners, maatschappelijke- en culturele organisaties.
- De Bibliotheek Heusden had eind 2022 15 medewerkers (9 FTE) en 74 vrijwilligers.

Bibliotheek kengetallen							
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Leden	9.588	8.908	8.268	8.234	7.839	7.439	7.871
waarvan jeugd	5.883	5.327	4.977	5.055	4.773	4.483	4.883
Uitleningen en verlengingen	361.366	346.065	328.734	314.852	229.905	204.966	272.596
Bezoekers	160.288	155.037	135.583	136.678	87.852	83.015	115.478

Bereikbaarheid bibliotheekvestigingen

De Bibliotheekatlas is door de Koninklijke Bibliotheek (KB) in overleg met de Vereniging Openbare Bibliotheken (VOB) ontwikkeld. De atlas biedt een actueel overzicht van alle openbare bibliotheeklocaties in Nederland, de gemiddelde afstanden, openingsuren en faciliteiten. Deze informatie is gebruikt om in beeld te brengen in welke mate er in Heusden er fysiek al sprake is van een fijnmazig netwerk in fysiek opzicht. De gemiddelde afstand naar een bibliotheekvestiging is in:

- Nederland 2,0 km;
- Provincie Noord-Brabant 2,3 km;
- Gemeente Heusden 1,3 km;

- Gemeente Waalwijk 1,6 km;
- Gemeente Den Bosch 2,9 km.

Conclusie hieruit is dat de huidige bibliotheekvestigingen in de gemeente Heusden verhoudingsgewijs ruimschoots voorzien in een fysiek fijnmazig netwerk.

Bereik inwoners van de gemeente Heusden

De gemeente Heusden had op 1 januari 2023 45.862 inwoners in 11 kernen. 17% van deze inwoners is lid van de Bibliotheek. Meer mensen maken gebruik van het Bibliotheekwerk. Op dit moment is niet duidelijk om hoeveel inwoners dit precies gaat.

Nu landelijk de doelstelling is om te groeien in het aantal verbonden gebruikers moeten deze in de komende periode inzichtelijk worden gemaakt, ook in Heusden.

Vanuit dit project gaan we ons ook nog meer verdiepen in de samenstelling van de gemeente, aanwezige doelgroepen en hun interesses. Op basis hiervan verwachten we nog beter op maat te kunnen programmeren en meer inwoners te bereiken. In hoofdstuk 4 gaan we nader op deze doelgroepenbenadering in.

Bibliotheek als netwerkorganisatie

De Bibliotheek Heusden staat midden in de samenleving. Dit doet men door samen te werken met zoveel mogelijk partners. De Bibliotheek is dus een netwerkorganisatie, met een redelijk fijnmazig karakter. Dit is meer dan een fysieke vestiging van een bibliotheek in een dorpskern. Dit netwerk breidt zich steeds verder uit omdat partners de bibliotheek weten te vinden en wij actief op zoek gaan naar nieuwe samenwerkingen. Om ervoor te zorgen dat we in alle kernen van de gemeente betrokkenheid hebben, worden de banden met allerlei organisaties zoals de verschillende Buurt Bestuurt organisaties aangehaald. Op deze manier komt de bibliotheek ook naar de inwoners toe en biedt daarmee haar diensten niet alleen in een vestiging van de bibliotheek aan. Op dit gebied is dus sprake van een doorontwikkeling van de bibliotheek als netwerkorganisatie die inmiddels gaande is. Zo is er op dit moment bijvoorbeeld contact met bewoners uit de wijk Geerpark om gezamenlijk middagen voor kinderen te organiseren om het lezen te stimuleren, is de Bibliotheek op verschillende locaties actief om samen met de partners van het project Next Level jongeren zich te laten ontwikkelen door middel van gamen en is er gezamenlijk met Het Pieck een schrijfcursus georganiseerd waarbij nu gekeken wordt naar een vervolg in de vorm van een maandelijks Schrijfcafé. Ook zijn de spreekuren voor het Informatiepunt Digitale Overheid uitgebreid, deels in samenwerking met Bijeen Heusden buiten de bibliotheekvestigingen.

4. Doelgroepen

Doelgroepen zijn op verschillende manieren te onderscheiden. Binnen de bibliotheekwereld is afgesproken om allemaal dezelfde wijze van classificatie (segmentatiewijze) aan te houden. Door dit uniform te doen wordt het makkelijker om te vergelijken en om informatie en inspiratie met elkaar te delen. Er is gekozen voor het segmentatiemodel Whize.

Dit is een gezamenlijke databron en segmentatiewijze die alle ruim 8 miljoen huishoudens in Nederland identificeert en classificeert. Het is dus een bron die heel veel data bevat. Deze databron geeft inzicht in alle Nederlandse huishoudens en dus de huishoudens per werkgebied.

In Whize worden 11 segmenten en 59 subsegmenten beschreven. Alle huishoudens in Nederland zijn ingedeeld in deze segmenten ofwel doelgroepen. Per doelgroep is een uitgebreide beschrijving beschikbaar, deze geeft inzicht in de volgende hoofdcomponenten.

- Demografische, socio-economische en woninggegevens.
- Levensstijl, gebruik van media en mentaliteit.
- Onderwerpen waarin veel interesse en helemaal geen interesse is.

Data van Heusden per kern

Recent hebben we als Bibliotheek Heusden de data ontvangen over de aanwezige doelgroepen in de verschillende kernen van de gemeente Heusden. Deze zijn nog niet nader geanalyseerd. De komende tijd gaat de Bibliotheek zich verdiepen in de beschikbare data. We willen deze data gebruiken om een nog beter te krijgen van de inwoners van de gemeente Heusden.

- Welke doelgroepen zijn het meest aanwezig?
- Zit er een groot verschil tussen de kernen?
- Welke interesses zijn er bij de Heusdense doelgroepen?

Op basis van deze gegevens wordt gekeken welke dienstverlening en programmering in welke wijken het best passend is. Het cursusaanbod, spreekuren, lezingen, collectie en andere activiteiten kunnen hierop worden afgestemd. Uiteraard allemaal in gesprek met partners in de wijken.

Deze data gaan we ook gebruiken binnen het project Samen Groeien, de Brabantse vertaling van de landelijke doelstelling (zie hoofdstuk 2). Hierbij worden twee doelgroepen gekozen die kansrijk zijn om te verbinden aan de Bibliotheek.

5. Bibliotheekwerk en -vormen

In de kadernotitie toekomstig bibliotheekwerk gemeente Heusden, vastgesteld in de raad van 2 juli 2019, worden op hoofdlijnen 3 bibliotheekvormen onderscheiden. Met de maatschappelijke opgave waar de bibliotheek voor staat, is het duidelijk dat het bibliotheekwerk zich op verschillende manieren manifesteert en dat er meerdere vormen te onderscheiden zijn.

Bibliotheekvestiging

Een bibliotheekvestiging, met een brede collectie voor zowel jeugd als volwassenen, die zelfstandig is gehuisvest of is ondergebracht in een multifunctionele accommodatie. Naast een brede collectie waarbij bezoekers zelf op zoek gaan naar hun boek biedt de ruimte in de vestiging mogelijkheden voor verschillende functies. Dit zijn activiteiten en faciliteiten. Onder activiteiten valt een brede programmering van leesbevordering, cursussen, spreekuren, lezingen, exposities en laagdrempelige kennismakingen met cultuur. Ook is er fysieke ruimte om in te spelen op actualiteiten. Faciliteiten in de Bibliotheek zijn onder andere computers voor wie die thuis niet heeft, printer, kopieerapparaat, veilige wifi, rustige werk- of studieplek, etc. De huidige vestigingen zijn alleen open als er medewerkers aanwezig zijn (service-uren). In De Voorste Venne worden de openingstijden ruimer, maar is er ook sprake van niet-service uren.

Informatiepunt Digitale Overheid (IDO)

Tijdens IDO-sprekuren worden inwoners geholpen om hun (digitale) weg te vinden richting de overheid. Deze spreekuren vinden deels plaats in de vestigingen van de Bibliotheek en deels daarbuiten. Op dit moment zijn er spreekuren in de wijkwinkels van Bijeen in Oudheusden en Vlijmen. De gemeente is verantwoordelijk voor de instandhouding (en het breder uitzetten) van de informatiepunten bij Bibliotheken.

Kennisdeler

De Bibliotheek organiseert lezingen, cursussen, tentoonstellingen en workshops. Al deze activiteiten zijn erop gericht om kennis over te dragen over een breed scala aan onderwerpen. Dit sluit aan bij de wettelijke taken en de maatschappelijke opgave van de Bibliotheek. Doel van het ontsluiten van kennis is zorgen dat iedereen mee kan (blijven) doen, dat iedereen de kans krijgt om zich te blijven ontwikkelen en om het blikveld te verruimen en zo polarisatie tegen te gaan.

Voorbeelden van activiteiten zijn: het Digi-café – waar mensen worden geholpen met hun computer, tablet of telefoon om te gaan, Kennismakers – waarbij experts over diverse onderwerpen gratis hun kennis delen met anderen, lezingen – over maatschappelijk actuele thema's of boeken. Op dit moment vinden deze activiteiten om praktische redenen voornamelijk plaats in de vestigingen van de Bibliotheek. Met name omdat dit een neutrale plek is en er de faciliteiten zijn voor een grotere groep bezoekers. Inherent aan het streven om de bibliotheek meer naar de inwoners toe te brengen, kunnen dergelijke activiteiten ook buiten de Bibliotheek worden georganiseerd. De wensen van de inwoners zijn hierbij leidend.

Laagdrempelige cultuuraanbieder

De Bibliotheek organiseert laagdrempelige activiteiten waarbij inwoners kennis kunnen maken met verschillende vormen van kunst en cultuur. Dit gaat om een eerste (korte) kennismaking om mensen te stimuleren cultureel actief te worden of te blijven. Dit doen we zoveel mogelijk samen met lokale aanbieders. Voorbeeld is Beleef de Bieb – elke 2^e zaterdagochtend van de maand een uur cultuur en deelname aan festivals of activiteiten van partners.

Leesbevorderaar

De Bibliotheek bevordert lezen bij kinderen en volwassenen. Dit gebeurt niet alleen door het uitlenen van boeken maar ook door het aanbieden van diensten en activiteiten. Voorbeelden zijn de Voorleesexpres – waarbij in periodes van 20 weken bij gezinnen met een taalachterstand thuis wordt voorgelezen, Boekie in de Bieb – een maandelijkse kindervoorstelling waarbij elke keer een ander prentenboek centraal staat, faciliteren leesclubs – ondersteunen bij het kiezen van titels en het leveren van boeken en literaire lezingen voor volwassenen – schrijvers worden uitgenodigd om te vertellen over hun boeken en leven. Deze activiteiten vinden deels buiten en deels in de Bibliotheekvestigingen plaats.

Debat

Vanuit de wettelijke taken heeft de Bibliotheek opdracht om debatten te organiseren. Dit om begrip voor andere meningen te verhogen en polarisatie tegen te gaan. Door het wegvallen van het debatplatform De Langstraat is dit op een laag pitje komen te staan. De Bibliotheek kan debatten in of buiten de vestigingen faciliteren.

Boekendienst aan huis

Leden van de Bibliotheek die zelf (tijdelijk) niet meer naar de vestigingen toe kunnen komen, kunnen gebruik maken van de Boekendienst aan huis. Vrijwilligers komen eerst kennismaken om de wensen door te nemen waarna zij periodiek boeken aan huis komen brengen en weer ophalen.

De Bibliotheek op school (dBOS)

De bibliotheek op school (dBos) is een landelijk concept waarin bibliotheken en scholen samenwerken aan de taalontwikkeling, leesbevordering en mediawijsheid van kinderen. Dit is een voorziening in een basisschool. De dienstverlening vindt plaats tijdens schooltijden en is enkel gericht op haar eigen leerlingen. Een leesconsulent van de bibliotheek zorgt voor advisering van de leerkrachten en leerlingen en voor een actuele collectie. Een basisschoolleerkracht wordt aangesteld/opgeleid tot leescoördinator en is hiervoor enkele uren per week inzetbaar. Op dit moment heeft basisschool Het Palet een bibliotheek die gefaciliteerd is door de Bibliotheek Heusden, maar niet volgens dit concept. Op basis van de behoefte van de scholen wordt gekeken waar dit concept, geheel of gedeeltelijk, kan worden uitgerold.

Servicepunt

Een servicepunt is een ruimte in een andere accommodatie waar de Bibliotheek haar diensten aanbiedt. Dit kan bestaan uit een leestafel, reserveringskast (waar gereserveerde boeken opgehaald kunnen worden) en een beperkte collectie. Afhankelijk van de locatie kunnen hier ook activiteiten en spreekuren plaatsvinden. Bij een servicepunt is er altijd sprake van maatwerk op basis van de behoefte en betrokkenheid van omwonende of partners. Op dit moment zijn er in de gemeente Heusden geen servicepunten. In de afgelopen jaren zijn over verschillende locaties gesprekken gevoegd, maar dit heeft (nog) niet geleid tot een servicepunt.

6. Uitgangspunten en conclusies

Op basis van het voorgaande hebben gemeente en bibliotheek gezamenlijk de volgende uitgangspunten en conclusies geformuleerd om het bibliotheekwerk in de gemeente Heusden in de toekomst vorm (te blijven) geven.

1. De Bibliotheek Heusden is een belangrijke maatschappelijke en culturele partner voor de gemeente Heusden. De Bibliotheek is er voor iedereen, bevindt zich in de haarvaten van de samenleving en omvat meer dan alleen maar boeken.
2. In de gemeente Heusden is al sprake van een solide basis als het gaat om de fysieke vorm van een fijnmazig netwerk.
 - a. De gemiddelde afstand tot de huidige bibliotheekvestigingen is verhoudingsgewijs goed en beantwoordt daarmee ook aan de huidige behoefte. Het is belangrijk dit in stand te houden. De vestigingen in de grote kernen, Drunen en Vlijmen, bieden ruimte om uitvoering te geven aan meerdere functies uit de Wsob. Ze bieden de gelegenheid om in een brede collectie op zoek te gaan naar boeken, er is ruimte voor het aanbieden van laagdrempelige activiteiten en er is de mogelijkheid om anderen te ontmoeten. Daarnaast zijn deze locaties een uitvalsbasis om bibliotheekdiensten buiten de vestigingen te faciliteren.
 - b. Als in de gemeente multifunctionele accommodaties worden ontwikkeld, wordt altijd gekeken of de bibliotheek hier onderdeel van uit kan maken. Per ontwikkeling moet worden gekeken naar de behoefte (hoofdvestiging, servicepunt of levering van andere diensten), betrokkenheid vanuit de locatie of wijk (welke inzet van betaalde medewerkers is nodig) en naar de impact op de bestaande locaties.
 - c. Omdat de afstand tot de bibliotheekvestiging bij jeugd de grootste impact heeft, wordt gekeken waar het mogelijk is om faciliteiten op scholen te verbeteren door het invoeren van (onderdelen van) het concept dBOS. Dit gebeurt gefaseerd en op basis van de behoeftes vanuit de scholen.
3. De Bibliotheek is een netwerkorganisatie. Zij heeft al een breed netwerk van verschillende partners in de gemeente. Het blijft nodig om te investeren in de samenwerking met bestaande partners en nieuwe samenwerkingen aan te gaan.
 - a. Door het lokale karakter van de Bibliotheek weten (professionele) partners de Bibliotheek goed te vinden. De Bibliotheek blijft actief op zoek gaan naar mogelijkheden tot samenwerking in en buiten de gemeente. Ze maakt hierbij gebruik van de aanwezige data om doelgroepen zo goed mogelijk te bedienen en bereiken.

- b. Voor een sterkere verankering in de verschillende kernen wordt aansluiting gezocht bij andere organisaties zoals de verschillende Buurt Bestuurten in de gemeente Heusden. Dit gebeurt gemeentebreed en op basis van behoefte. Gelet op relevante ontwikkelingen op het gebied van multifunctionele accommodaties is contact met de Buurt Bestuurten van Oudheusden en Elshout een logische optie. De gemeente speelt hierin een verbindende rol. In elke kern wordt maatwerk geleverd bij het aanbieden van de verschillende bibliotheekvormen.
- 4. De Bibliotheek zorgt ervoor dat zij zichtbaar is in de gemeente. Dit vraagt een sterke profilering en inzet op het bereik van zoveel mogelijk inwoners. Zowel landelijk als in Brabant is er veel aandacht voor het steeds onder de aandacht brengen van de hedendaagse Maatschappelijke Bibliotheek. Heusden lift mee op deze campagnes en uitingen. Voor het vergroten van de herkenbaarheid wordt gebruik gemaakt van 'story telling'. Daarnaast zorgt de Bibliotheek ervoor dat haar activiteiten, zeker als deze buiten de vestigingen plaatsvinden, goed zichtbaar zijn voor de inwoners van de gemeente Heusden. Voor een zo groot mogelijk bereik wordt informatie zo veel mogelijk gedeeld met partners en hun netwerk. De gemeente ondersteunt dit waar zij kan.

7. Uitwerking/werkwijze/planning

In een dynamische wereld is het werken aan toekomstbestendig bibliotheekwerk een continu proces. Op basis van de uitgangspunten en conclusies zijn de volgende concrete acties gedefinieerd. Omdat de wereld om ons heen in snel tempo verandert is het belangrijk om met elkaar in gesprek te blijven over verwachtingen en prestaties. De stip op de horizon is gezet, deze dient als basis voor het meerjarig beleid van de Bibliotheek. In de jaarlijkse subsidieafspraken kunnen concrete afspraken met elkaar worden vastgelegd en bijgesteld.

Een aantal acties is structureel van aard. Deze verdienen de komende jaren continu de aandacht.

- De bibliotheek zet actief in op het vergroten van haar netwerk en de samenwerking hierbinnen. Samenwerking is maatwerk en dus steeds anders van aard. De bibliotheek zorgt dat ze een betrouwbare en actieve partner is.
- De bibliotheek ondersteunt initiatieven vanuit inwoners voor activiteiten die betrekking hebben op kennisdeling of leesbevordering actief.
- De bibliotheek zorgt ervoor dat er aandacht is voor het bibliotheekwerk en de profilering van de Bibliotheek. Dit geldt voor zowel de basisdienstverlening, als activiteiten binnen en buiten de bibliotheek. Om zoveel mogelijk inwoners te bereiken gebruikt de Bibliotheek haar netwerk en maakt zij gebruik van de aanwezige data. Waar mogelijk ondersteunt de gemeente hierin.
- De bibliotheek is een belangrijke partner bij het uitrollen van het cultuurbeleid 'kracht voor cultuur'. De gemeente betreft de bibliotheek hier actief bij.

Ontwikkelingen in 2023.

- Verhuizing van de vestiging in Drunen naar De Voorste Venne zorgt voor een zo goed mogelijke samenwerking tussen de partners daar en een programmering die op elkaar afgestemd is.
- Verkennen van de mogelijkheden van dBOS op de Lambertusschool in Haarsteeg per schooljaar 2023/2024. Op dit moment hebben beide partijen de intentie uitgesproken dit nader te onderzoeken.
- Het contact tussen de gemeentelijke klantcoördinatoren wijk- en buurtgericht werken en de Bibliotheek wordt versterkt. Zij zijn een spil in het (vernieuwde) contact met de Buurt Bestuurt organisaties. Daarnaast wordt samen gekeken welke thema's in meerdere wijken spelen zodat hier met programmering op kan worden ingespeeld. Hierbij valt te denken aan thema's als duurzaamheid, aandacht voor verschillende culturen, vergroening, etc.
- De aanwezige data over de doelgroepen in de gemeente zoals eerder beschreven wordt geanalyseerd en verder uitgediept. De bibliotheek maakt een eerste aanzet om dienstverlening hierop zo goed mogelijk aan te passen. Ook brengt zij de kansen in beeld om programma's nog beter aan te laten sluiten op de interesses en behoeftes van de aanwezige doelgroepen.

- Ontwikkeling multifunctionele accommodatie Oudheusden: de Bibliotheek is betrokken, gezien de samenstelling van de wijk wordt gekeken hoe zoveel mogelijk dienstverlening vanuit de Bibliotheek blijvend in de kern kan worden gerealiseerd.

Ontwikkelingen in 2024/2025:

- Het nieuwe Beleidsplan 2025 e.v. wordt opgesteld met daarin een vertaling naar prestatieafspraken. Dit als nieuwe basis voor de subsidieverlening. De start hiervoor zal in 2024 worden gemaakt.
- Verder ontwikkelen van programma en dienstverlening op basis van de doelgroep analyse, het contact met partners en Buurt Bestuurt in de verschillende wijken.
- Ontwikkeling multifunctionele accommodatie Elshout: op basis van de behoefte in de wijk wordt gekeken met welke bibliotheekvorm en dienstverlening kan worden aangehaakt op deze ontwikkeling.